

Писац *Численице*, првог српског високошколског уџбеника*

Коста Дошен

Математички институт, Београд

Резиме. *Численица* Јована Дошеновића (1781-1813), издата 1809. године, је један од најстаријих уџбеника из рачуна, и уопште једна од најстаријих књига из математике, код Срба. Та књига, која је једини штампани уџбеник за који се зна да је коришћен у београдској Великој школи, у доба Првог српског устанка, могла би се сматрати првим српским високошколским уџбеником, и то не само из математике, него уопште. Дошеновић није по позиву био математичар, него писац из тршћанског круга Доситејевих следбеника. *Численица* је са тачке гледишта математике врло елементарна књига, по свој прилици без неког значаја за историју те науке. Она је, међутим, занимљива за историју српског народа, зато што је објављена у време преломно за развој новије српске културе, и нарочито српског језика. Циљ овог чланка је да побуди интересовање за Дошеновићево дело кроз један кратак биографски преглед и списак основне литературе.

Résumé. *L'Arithmétique* de Iovanne Dochénovitch (1781-1813), publiée en 1809, est l'un des plus vieux manuels d'arithmétique et, en général, l'un des plus vieux livres de mathématiques chez les Serbes. Ce livre, qui fut à ce qu'on sait le seul manuel imprimé en usage à la Grande école de Belgrade, dans le premier État de la Révolution serbe, pourrait être considéré comme le premier texte universitaire serbe, et cela non seulement en mathématiques. Dochénovitch n'était pas mathématicien par vocation - c'était un homme de lettres du cercle triestin des continuateurs de l'oeuvre éducatrice de Dossithée Obradovitch. *L'Arithmétique* de Dochénovitch est très élémentaire et n'a sans doute pas d'importance pour l'histoire des mathématiques. Elle est toutefois importante pour l'histoire des Serbes, parce qu'elle a été publiée au temps où se dessinait la destinée de la culture serbe moderne, et en particulier celle de la langue serbe. Cet article, dont le but est d'attirer l'attention sur cette oeuvre peu connue, contient une brève biographie de Dochénovitch ainsi qu'une bibliographie.

О *Численици*

Дошеновићева *Численица* је једна од најстаријих рачуница код Срба. Не и најстарија. Сам писац *Численице* спомиње у првој реченици предговора своје књиге

* Овај чланак је објављен у *Споменици : 125 година Математичког факултета*, главни уредник Н. Бокан, Математички факултет, Београд, 1998, стр. 127-138. Овде је допуњена литература. Једна претходна верзија чланка је штампана под насловом *Јован Дошеновић - писац Численице у Зборнику радова научног скупа Природне и математичке науке у Срба у 18. и у првој половини 19. века, Нови Сад, 26-27. јуни 1995*, Српска академија наука и уметности, Универзитет у Новом Саду и Матица српска, Нови Сад, 1995, стр. 289-299.

Аритметику Василија Дамјановића из 1765. године. Каже да у међувремену ниједан Србин није ништа објавио о том предмету, а Дамјановићева књига је застарела. Истина, један број Срба се служи књигама на страним језицима, али Дошеновић сматра да ипак постоји велика потреба за једним «просто Србским» уџбеником.

Јован Дошеновић, међутим, није био математичар. Он се за математику изгледа није посебно занимао. Присилjen да се бави трговином и књиговодством, а иначе човек са књижевним амбицијама, решио се да напише књигу корисну за свој неуки народ. У предговору *Численице* каже: «Што се дотиче Числителне Науке, мислим да више не треба о њној важности увъравати. *Нико се несумња ко има здравый разум* - вели *Г. Гейнекциј* - *ели у обществу нужна Арѳметика*. Свака чина должност од нъ потребу имаде, ако и највише купечеству ваља.» (*Численица*, стр. XV) «Примио сам се Числителне Науке, не токмо, већ и књиговодителства - *Vuchhalterei* - издати на нашој беседи; знадујући, да их иош немамо. Я сам могао пак примити се и друге науке, за исполнити мое желаніе;...» (*Численица*, стр. IX)

Численица је рачуница намењена пре свега трговцима. То да прве штампане књиге из математике буду намењене трговцима није ништа изузетно. Сличним су путем прошли и образованији народи, који су такве књиге штампали много пре, а неки пут и не толико много пре, Срба. Прве америчке рачунице - да се упоредимо само са онима који су данас најјачи - су из двадесетих година XVIII века.

Сходно њеној намени, од око 200 претплатника на *Численицу* више од пола су били трговци (имена и занимања претплатника наштампана су у књизи, као што је то онда био обичај; купили су око 400 примерака књиге). Међутим, из недавно ослобођеног Београда, од 22 претплатника 11 су ђаци Велике школе, а тројица мале - трговаца је само двоје. Овај податак без сумње говори нешто о стању у Београду који су Срби заузели у Првом устанку, на почетку Српске револуције, протеравши из њега Турке.

Иначе, *Численица* је једини штампани уџбеник за који се зна да је коришћен у београдској Великој школи, која је постојала од 1808. до 1813. године. Није јасно у којој је мери Велика школа била универзитетска установа - сасвим сигурно не у пуној мери - али у њој су у сваком случају корени српског високог школства. *Численица* би се онда можда могла сматрати првим српским универзитетским уџбеником (в. у Литератури дела Гавриловића, Грујића и Љушића о Великој школи).

Садржај *Численице* је са тачке гледишта математике врло елементаран. Од њених девет одељака (који се зову *Съченија*), први је о писању природних бројева, други и трећи о основним аритметичким операцијама, тј. о сабирању, одузимању, множењу и дељењу природних бројева, четврти о основним операцијама са више јединица (на пример, 7 минута и 54 секунде плус 2 минута и 6 секунди), пети о основним операцијама са разломцима, шести о тројном правилу, тј. о рачуну пропорција, седми о претварању мера за дужину и тежину, и новаца, једних у друге, осми о верижном правилу, тј. рачуну са неколико узастопних пропорција (које се јављају, на пример, кад неку суму новца претварамо из једне валуте у другу, па у трећу, итд.); најзад, девети одељак је о процентима и каматама. Све то је изложено са пуно објашњења и примера. Дошеновић каже у предговору: «Мучно е беседити у рачунима и њиовим изясненіями, ер ту су постављени предъли, сиреч; то Сабери, то Одузми, ово Умножи, оно Раздели и пр. тако свуд ваља повторавати, нити другче може се. Того ради ние доста Числителну Науку као едну повъст читати, но треба позорствовати добро *Правила* и *Изясненія* разумети, пак прегледати *Примъре* с' помоћи *Наставленія* њиови; ако смо ради искусити вещь, и научити се чему.» (*Численица*, стр. XIV-XV)

Дошеновић је предвидео још један том *Численице*, где је по резимеу у предговору првог, објављеног, тома, о којем је овде реч, требало да се нађу «6 правила,

што су остали от перве Часте, за донапунити целу Численицу» и још неки нови методи књиговодства од једног енглеског и једног немачког аутора (*Численица*, стр. X). Каже да је иначе «слџдовао нџке Таліанске, Французке [књиге], и *Г. Гунца* Професора у Прагу.» (*Численица*, стр. XIV)

Дошеновићева књига је написана прилично јасно и савесно. Међутим, мало је вероватно да у њој са математичке тачке гледишта има нечег новог. Ја нисам историчар математике, па не могу да је упоредим са другим уџбеницима из тог доба. Садржај *Численице* наравно не вреди поредити са свим оним што се тада знало у математици, толико је велика несразмера. То поређење нема смисла с обзиром на скромне циљеве које је себи поставио писац тог уџбеника.

Зато мислим да *Численица* није занимљива за историју математике. Историја математике је пре свега историја математичких идеја (тек у другом плану то је историја људи који су имали те идеје). Ако нема математичких идеја, нема историје математике. Та историја почиње код Срба тек крајем деветнаестог века.

Численица је међутим занимљива за културну историју српског народа. Радови њеног аутора су већ запажени међу историчарима српског језика и књижевности. Изгледа да је он први код Срба нешто објавио из теорије поезије, у предговору за збирку песама *Лирическа пџнија*. Дошеновић је писао на прагу Вукове реформе језика и правописа. Он је један од оних који су ту реформу, следећи Доситеја, у приличној мери већ били спровели, само не на исти начин и не са толиком енергијом као Вук. У расправама о језичким питањима у првој половини деветнаестог века, добу преломном за судбину српскохрватског, спомињу се Дошеновићева песничка дела и предговори за збирку песама и *Численицу*. Остатак *Численице* изгледа није привукао већу пажњу. (Можда и зато што књижевни посленици толико зазиру од математике да их одбија и то мало што има код Дошеновића.)

Ту ипак може бити нешто занимљивог материјала. На пример, Дошеновић је преводeћи математичке и трговачке термине ковао нове речи, које је прикупио у малом речнику придодатом *Численици*. Неке се од тих речи, сва срећа, нису одомаћиле - предложио је, између осталог, да говоримо *тма* уместо *милион*. Међутим, неке његове кованице су се можда одомаћиле, а да нисмо свесни одакле потичу - број његових читалаца није био занемарљив.

Ковање нових речи је уметност, и када се томе приступи без знања и талента или, још горе, са предрасудама, па се пређе мера доброг укуса, добија се не прави, него прерушени језик. Најдаље су ту отишли они који се осећају угроженим јединством српскохрватског - код њих се језик претворио у маскараду. Такав је језик погодан за живот колико је погодно карневалско одело. Претерано превођење је нарочито незгодно у математици, која је превасходно међународна ствар. Ту треба превести само оно што је стварно неизговориво - према осталим позајмицама треба бити врло толерантан.

Дошеновићево дело може бити занимљиво и ван историје језика, у општој историји културних прилика. Таква дела су сведочанство о једној старијој култури, која је у великим вуковским преобратима сломљена и презрена. Па је остала погрешна слика, неки пут обојена и идеологијом, о мору подједнако необразованог народа, у којем се нико не издваја. А у ствари, онда, као и данас, усред свог тог грубог света, могу се наћи људи са пуно знања и интелектуалних врлина. Само и ту не треба претеривати, као што неки чине, па чепркајући по старој књижевности измишљати лажне величине.

Има код Дошеновића и података занимљивих за социјалну историју. Можда се може нешто научити анализом листе његових претплатника, или неких појединости његове биографије.

Већ сам рекао да нисам историчар математике. Нисам ни историчар језика, ни културних прилика. Зато ништа амбициозније не могу предузети у вези са Дошеновићем него да наведем нешто података о његовом животу, и литературу која ми је позната, у нади да ће то можда заинтересовати неког стручњака у областима где Дошеновића вреди испитивати.

О Јовану Дошеновићу

Дошеновићева породица потиче из места Почитеља, на рубу Личког поља, у подножју Велебита, петнаестак километара југоисточно од Госпића. Почитељ је у средњем веку био један од главнијих градова Лике. Помиње се од средине XIII века, када га је угарски краљ Бела IV узео од личког жупана Петра Могоровића. Током XIV века припадао је кнежевима по имену Млатковић, Нелипић и де Беланта. Крајем XIV века, после једне опсаде, где су се у град били затворили побуњеници против краљице Марије и њеног мужа Сигисмунда, и ту држали заточене неке угарске великаше, Почитељ је припао кнежевима Курјаковићима и био њихов све до прве половине XVI века. После је допао у турске руке и опустео. До нашег века, преживели су од средњевековног града само остаци неколико зграда, једна градина код данашњег села. То село је настало у XVII веку, после изгона Турака из Лике, досељењем Срба из суседне Далмације. По предању, ти Срби су дошли у Далмацију из Херцеговине, бежећи од турског зулума. Међу њима и породица Дошеновића. Међутим, Срба је у северној Далмацији, испод Велебита, било изгледа још од XIV века, када је тај крај био под Шубићима, који су били у сродству са Немањићима. (Почитељ је у крају који је био захваћен Југословенским грађанским ратом - ту су се водиле борбе 1991. и, нарочито, 1993. године.)

Деда Јована Дошеновића звао се Добра или Добривоје. (По *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика* Српске академије наука и уметности, и тамо наведеном извору, *Дошен* је хипокористик имена *Добросав*. Дошеновићу су иначе и отац, и стриц, и један брат, и потомци тога брата, носили презиме *Дошен*. У старије време породично презиме је по свему судећи било *Дошеновић*.) Добра је имао два сина, од којих је старији, у калуђерству назван Јосиф (1750-1815), постао игуман манастира Крупе, једног од три православна манастира северне Далмације - друга два су Крка и Драговић. Сва три су, према предању, основана још у XIV веку, а Крупа, мада је обично Крка имала првенство, претендује да је најстарија - позива се на дарове краљева Милутина, Стефана Дечанског и Душана. У другој половини XVIII века Крупа је знатнија од Крке. Бак Јосифа Дошена је био Герасим Зелић (1752-1828), каснији архимандрит крупски, познат по својим мемоарима, у којима на више места спомиње свога учитеља (и са презименом *Дошен* и са презименом *Дошеновић*). Још један писац, Симо Матавуљ, је сто година касније провео младићко доба као ђак у Крупи и одатле понео успомене које ће унети у свој чувени роман *Бакоња фра-Брне*, замењујући при том православни манастир римокатоличким (в. почетак Матавуљевих *Биљешки једног писца*).

Атанасије Дошен (1762-1835), млађи брат Јосифов, и отац писца *Численице*, је био протопоп у Почитељу. Био је ожењен са Маријом († 1800), ћерком протопопа Алексија Павлице († 1778), и с њом је имао четири сина (Јована, Симу, Стевана и Косту) и две кћери. Најстарији Атанасијев син, Јован, писац *Численице*, родио се 20. октобра 1781. у Почитељу. Детињство је провео у родитељској кући, где је од оца научио да чита и пише - «изучио српску писменицу». После тога отишао је на даље школовање стрицу Јосифу у Крупу. О животу у Крупи у Дошеновићево доба можда смемо нешто закључити из *Бакоње фра-Брна*, претпостављајући да се прилике у

међувремену нису битно промениле, али узимајући у обзир да је Матавуљ ипак правио карикатуре - истина, добронамерне и обојене сећањем на младост.

Из Крупе је, уз заузимање игумана Јосифа, Дошеновић кренуо у својој четрнаестој години у Задар, у талијанске и латинске школе. (О школовању у тим школама опет имамо упечатљиво сведочанство Симе Матавуља у новели *Преображења*: Матавуљ је, као и Дошеновић, учио у тим школама у Задру, неких седамдесет година касније, а јунак *Преображења* је, опет као Дошеновић, из поповске породице.) Школске године 1799/1800. Дошеновић је учио у латинској школи у Новом Саду (в. у Литератури књигу Васе Стајића). Када је свршио те школе, отишао је у Падову да студира филозофију, опет на наговор стричев, и уз стрепњу очеву, који није знао хоће ли поднети тај трошак - заиста велики, и поред помоћи коју је игуман Јосиф пружио. Дошеновић је 1806. године завршио студије у Падови и постао доктор филозофије. (Пробао сам пре извесног времена да од Универзитета у Падови добијем податке о Дошеновићевим студијама, али без успеха.)

За време студија долазио је по који пут кући у Почитељ и остајао неко време, ваљда преко распуста. Године 1804. певао је на Велебиту сонет, касније објављен у збирци *Лирическа пѣнија*, посвећен родном месту које је угледао са висина долазећи из приморја. Из једне друге песме, посвећене Рајићу, записане 1806. године на Рајићевом *Цвѣтнику* (који је прота Атанасије купио две године пре тога у Новом Саду, кад је одвео свог сина Симу у карловачку гимназију), види се да је Дошеновић боравио у Почитељу и те године, после свршених студија.

Дошеновићева снаја Јања (1794-1875, Стеванова жена) се сећала како се он приликом боравака у Почитељу бавио читањем и «својом писаријом». Кад не би писао, онда би се шетао и разговарао с народом «озбиљно, а смирено и тихо, и увијек би се благо осмјешкивао». Из истог извора потиче податак да је Дошеновић био «врло лијепа стаса и обличја, благ и смирен».

Онда се Дошеновић настанио у Трсту. У предговору *Численице* вели: «После неколико година мога странствованя за Наукама, я судбином у Трїест дошао сам, и жертвовао себе Купечеству. Желих успѣшити у моем новом званїю, кое е было у перу. После часова мое должности одходио сам код *Г. Болафїа*, на талиїанском Езику примати *Книговодителство, купеческе Мънежа* рачуне, и пр. за неколико мѣсеци.» (*Численица*, стр. VIII) Осим овога, Дошеновић мора да је похађао и неке друге курсеве аритметике током свог школовања.

У Трсту се уз српску трговачку колонију јављају и писци следбеници Доситејеви. Ту су Павле Соларић, Викентије Ракић, Викентије Љуптина, Јоаким Вујић и Јефта Поповић. Њима су блиски Атанасије Стојковић и Сава Мркаљ. У тој средини се и Дошеновић бави књижевношћу. У предговору *Численице* спомиње Стојковића и Соларића као пријатеље.

Доситеј Обрадовић је у Трсту боравио између 1802. и 1806. године, пре него што је кренуо пут Србије. Можда је тек пристигли Дошеновић успео да присуствује опроштајној вечери коју су уочи поласка из Трста, 13. јуна, угледном старцу приредили његови следбеници - догађају сликовито описаном у Соларићевом предговору за Доситејевог *Мезимца*. Соларић каже да су се њих неколико одабраних састали у једном врту у предграђу, насамо, у тишини летње вечери, у зеленилу. После вечере, у граду, у српској кафани *Звезда поларна*, било их је више, који су се отимали да се још који час друже са учитељем. Неко са стране је приметио да је то било као нека тајна вечера. Соларић каже још да је Доситеј тада говорио да у ослобођеној Србији, каква год њена политичка судбина после буде, треба удесити да учени људи више не морају да се боре са бедом, да не дангубе, убоги, у невољама и оскудици. Говорио је и о књигама које је још желео да види наштампане на српском, књигама из географије,

агрономије, разних заната, уметности, трговине, морепловства, историје, етнологије, права, природних наука, ... и математике.

Пре књига из Доситејевог аманета, Дошеновић је прво штампао 1807. године у Венецији једну пригодну песму посвећену новоизабраном епископу карловачком. Исте године, опет у Венецији, штампао је *Оглашење за Численицу*. Спремивши за штампу своје радове, Дошеновић је отишао из Трста у Пешту 1809. године. Ту је те године издао *Численицу* и збирку лирских, препеваних и оригиналних песама, под насловом *Лирическа пѣнија* (посвета прве књиге је датирана од 6. априла, а предговор друге од 30. маја). Издавање тих књига је зависило од помоћи мецена. *Численица* је посвећена једном пештанском трговцу, Игњатију Станковићу, а тршћански трговац Драго Теодоровић, покровитељ Доситејев, се спомиње у предговору као добротинитељ. (Андра Гавриловић у књижици *Седамдесет анегдота из живота српских књижевника* каже да је Дошеновић радио код Теодоровића као књиговођа.) Ту Дошеновић, међутим, жали што имућни Срби не чине више за просвећење свог народа. Каже да га штампање *Численице*, због математичких симбола, прескупо кошта. Мора да је запао у новчане тешкоће.

У Пешти је те исте године и боловао. Забележено је (код Андре Гавриловића у малопре поменутом делу) да је кад се придизао од болести стигао до њега глас о српској погибији на Каменици. Тад се захвалио Богу што није умро, не зато што му се миљило живети, него што је, каже, Србину грехота било те године умрети на постељи.

А после му се губи траг. У породици је само запамћено да је 1813. наједном стигла вест «да је Јово у Будиму умро».

У својој збирци песама Дошеновић спомиње још неке рукописе које је имао намеру да штампа, а који су данас изгубљени: драму у стиховима о Петру Великом, превод једног Волтеровог дела и три табака стихова, које је забранила цензура, вероватно зато што су били сувише родољубиви. Међу хартијама Димитрија Фрушића, који је у Бечу заједно са Димитријем Давидовићем издавао *Новине Србске*, пронађени су остаци неких необјављених Дошеновићевих рукописа. Међу необјављеним делима је и други том *Численице*.

Дошеновић је био свега шест година старији од Вука Караџића, који ће га међутим надживети педесет и једну годину. Ко зна онолико аритметике колико има у *Численици* може да израчуна колико је један живео дуго, а други кратко.

Библиографија Јована Дошеновића

1. **Участіе Радостей** из должныхъ любви Високопреосвященнѣйшему и Високодостойнѣйшему Господину Госп. Мойсею Мюковичу Епископу Новоизбранному Карлштатскія Епархіи, Личкому, Корбавскому, Рѣки, Треста, и пр. отъ Страны Клера Протопресвѣтерата Личкаго привѣнуемо Иоанномъ Атанасіемъ Дошеновичемъ Урожденцемъ Личкимъ, Венец. 1807, 8 стр.
2. **Численица** или Наука Рачуна Изясненіями, Правилами, Примѣрами, и Наставлѣніями, по новѣйшем образу од инострани Езика на Србски сабрата Иоаном Атанасіевим Дошенович., Част I, В' Будимъ, писмены Кралтъв. Унгарск. Унѣверситета лѣта 1809, XXXII + 320 стр., Речи новосковане, и друге употребяеме од мене у Числителной Науки, Погрешке печатне, 7 стр.

3. **Лирическа Пѣнїя и Еше друга за увеселенїе, сад найпре слевао на Сербски Иоан Атанасїев Дошенович**, Въ Будимъ, писмены Кралъвъ. Унгарск. Унїверситета лѣта 1809, XX + 110 стр.

Литература

- Б. Вујовић, «Слово о Викентију Ракићу», уз фототипско издање *Историје манастира Фенска* Викентија Ракића, Драганић, Београд, 1994, [в. стр. IX].
- А. Гавриловић, «Сима Милутиновић 1791-1847», предговор књизи *Лирске песме Симе Милутиновића Сарајлије*, Српска књижевна задруга, Београд-Загреб, 1899, стр. III-XLVI [в. стр. III-IV].
- _____, «Први лиричари и естетичари у новијој књижевности српској», *Глас Српске краљевске академије* књ. LX (1901), стр. 215-297, делимично прештампано у *Стојан Новаковић и „филолошка критика“*, прир. Б. Пејовић, Матица српска, Нови Сад, и Институт за књижевност и језик, Београд, 1975, стр. 493-515 [чланак је о Јовану Дошеновићу и Луки Милованову].
- _____, *Београдска Велика школа*, Издања Чупићеве задужбине књ. 49, Београд, 1902 [в. стр. 46-47].
- _____, *Доситеј у Трсту, 1802.-1806.*, Годишњица Николе Чупића, књ. XXIII, Београд, 1903 [в. стр. 235, 254, 264].
- _____, «О песнику Јовану Дошеновићу по новим подацима», *Глас Српске краљевске академије* књ. LXXII (1907), стр. 169-185 [тиче се неких песама пронађених у Фрушићевој заоставштини].
- _____, *Седамдесет анегдота из живота српских књижевника*, Цвијановић, Београд, 1911 [в. стр. 14-15].
- В. Грујић, *Лицеј и Велика школа*, Споменик Српске академије наука и уметности СХХVIII, Београд, 1987 [в. стр. 7].
- Ј. Деретић (прир.), *Почеци српске књижевне критике*, Матица српска, Нови Сад, и Институт за књижевност и уметност, Београд, 1979 [в. стр. 14-15, 30; «Предисловије о пјеснотворству» Дошеновићевих «Лиричских пјенија» прештампано данашњим правописом на стр. 75-82].
- _____, *Кратка историја српске књижевности*, Београдски издавачко-графички завод, Београд, 1987 [в. стр. 76].
- _____, *Историја српске књижевности*, II издање, Требник, Београд, 1996 [в. стр. 177].

- Г. Добрашиновић, *О пренумерацији: Благодетељи српског књижевства*, Рад, Културно-просветна заједница Србије, Београд, 1994 [на стр. 111 поменуто Дошеновићев отац, Атанасије Дошен, протопресвитер лички и консисторије епархије карлштатске член, притјегатељ златне колајне, и скупитељ пренумераната за *Опит* Луке Милованова; у Добрашиновићевој књизи није забележен и Стефан Дошен, намјесник лички, пренумерант за другу књигу Вукових народних песама - в. књигу V критичког издања сабраних дела Вука Караџића, Просвета, Београд, 1988, стр. 470 -, који је по свему судећи Дошеновићев брат].
- К. Дошен, «Утицаји дубровачко-далматинске књижевности у стварању нове српске књижевности» (необјављен рукопис).
- В. Ђерић, *О српском имену по западнијем крајевима нашега народа*, друго врло повећано издање, Штампарија «Доситија Обрадовића», Београд, 1914 [в. стр. 87, 90, 91].
- Д. Живковић, *Токови српске књижевности*, Матица српска, Нови Сад, 1991 [в. стр. 52, 55, 57].
- Г. Зелић, *Житие*, писмени Крал. Университета Унгарскога, Въ Будимъ, 1823, четврто издање, Нолит, Београд, 1988.
- Д. Иванић, *Књижевност Српске Крајине*, Београдски издавачко-графички завод, Београд, 1998 [в. стр. 53-57 и др.].
- А. Ивић, *Архивска грађа о српским и хрватским књижевним и културним радницима, Књига II, 1790-1897*, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, Београд, 1931 [в. стр. 33].
- А. Ивић, *Архивска грађа о југословенским књижевним и културним радницима, Књига VI, 1772-1847*, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, Београд, 1964 [в. стр. 193, одакле се види да је 15. новембра 1809. Дошеновић послао митрополиту Стратимировићу *Численицу и Лирическа пѣнија*].
- П. Ивић, «О језику», у С. Гавриловић и др. (прир.), *Република Српска Крајина*, Српско културно друштво «Сава Мркаљ», Топуско, и Српско културно друштво «Зора», Книн-Београд, 1996, стр. 143-153 [в. стр. 151].
- П. Ивић и Ј. Кашић, «О језику код Срба у раздобљу од 1804. до 1878. године», у С. Гавриловић и др., *Историја српског народа, V књига, II том, Од Првог устанка до Берлинског Конгреса 1804-1878*, Српска књижевна задруга, Београд, 1981, стр. 311-380 [в. стр. 314, 319, 321].
- И. Јовичић, «Јован А. Дошеновић и Јакопо Андреа Виторели», *Зборник Матице српске за књижевност и језик I* (1954), стр. 72-80.
- _____, «Јован А. Дошеновић и Ђамбатиста Касти», *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду II* (1957), стр. 271-278.

- _____, «Јован А. Дошениовић, 1781-1813», у: С. Кораћ (прир.), *Књижевна хрестоматија: Из културне баштине српског народа у Хрватској*, Просвјета, Загреб, 1979, стр. 94-99 [у наставку, стр. 100-107, прештампано је данашњим правописом тринаест Дошениовићевих песама].
- Д. Јеремић, *Естетика код Срба*, посебна издања књ. DХCV, Српска академија наука и уметности, Београд, 1989 [в. стр. 75-79].
- Ј. Копитар, «Beiträge zur Übersicht der serbischen Literatur in dem österreichischen Kaiserstaate», у: *V. Kopitars Kleinere Schriften*, Wien, 1857 [в. стр. 266].
- С. Кораћ, *Преглед књижевног рада Срба у Хрватској*, Просвјета, Загреб, 1987 [в. стр. 89-92].
- Ђ. Костић, *Павле Ј. Шафарик о новој српској књижевности*, Балканолошки институт, посебна издања књ. 34, Српска академија наука и уметности, Београд, 1988 [в. стр. 42, 66, 168, 212].
- Р. Љушић, «Од Велике школе до Лицеја», *Зборник радова о Универзитету у Београду (1838-1988)*, Београд, 1988, стр. 3-17 [в. стр. 239 у тексту прештампаном у Р. Љушић, *Србија 19. века, Изабрани радови (2)*, Војна књига, Београд, 1998].
- Г. Магарашевић, *Сербске Лѣтописи за год. 1825., прва частица*, Писмени Крал. Всеучилица Пештанскогъ, У Будиму, 1824 [в. стр. 158, где је у библиографији српских књига наведена Дошениовићева Численица].
- С. Матавуљ, «Биљешке једног писца», *Летопис Матице српске* књ. 196 (1898) [в. стр. 9 и даље у издању Нолита, Београд, 1988].
- М. Матицки, *Летопис српског народа: Три века алманаха и календара*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 1997 [в. стр. 46].
- С. Матић, «Принципи уметничке версификације српске, I», *Годишњица Николе Чупића* књ. XXXIX (1930), стр. 119-162 [в. стр. 129].
- М. Матицки, *Летопис српског народа: Три века алманаха и календара*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 1997 [в. стр. 46].
- Д. Медаковић и Ђ. Милошевић, *Летопис Срба у Трсту*, Југословенска ревија, Београд, 1987.
- Л. Милованов, *Опит наставлења к Србској Сличноречности и слогомерју или просодии, ... списан 1810. а издао га Вук Стеф. Караџић*, У Штампарији Јерменског манастира, У Бечу, 1833 [в. стр. 60] (прештампано у XIII књизи *Сабраних дела Вука Караџића, О језику и књижевности II*, Просвета, Београд, 1986, стр. 434-445, 587-639 [в. стр. 611 и стр. 438 Вуковог предговора]).
- А. Младеновић, «Павле Соларић, Јован Дошениовић и Сава Мркаљ о српском књижевном језику свога времена», *Зборник о Србима у Хрватској 2*, Српска академија наука и уметности, Београд, 1991, стр. 369-377.

- J. Модестин, «Почитељ», у: С. Станојевић (прир.), *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка, III књига*, Библиографски завод, Загреб, 1928, стр. 500.
- С. Мркаљ, *Сало дебелога ера либо азбукопротрес*, Писменама Кралџвскога Свеучил. Венгерскога, У Будиму Граду, 1810 [в. стр. III] (прештампано у *Песмама и списима Саве Мркаља*, приредио Ж. Ружић, Српско културно друштво «Сава Мркаљ», Топуско, 1994 [в. стр. 170 и стр. 140, где Мркаљ у једном фрагменту о Хомеру намењеном Вуку каже да је инспирисан Дошеновићевом *Численицом* хтео да преведе *милион са стотма*]).
- Д. Николајевић, «Нови прилози за биографију песника Јована А. Дошеновића (1781-1813)», у: *Чланци и прилози о српској књижевности прве половине XIX века*, Књиге Матице српске бр. 46, Матица српска, Нови Сад, 1914, стр. 1-17 [даје најисцрпније биографске податке, на којима се заснива други одељак чланка горе].
- А. Николић, «Прва српска аритметика», *Зборник Матице српске за друштвене науке* књ. LXXXIII (1987), стр. 151-160.
- _____, «Место и значај аритметике Василија Дамјановића», у *Зборнику радова научног скупа «Природне и математичке науке у Срба у 18. и у првој половини 19. века»*, Нови Сад, 26-27. јуни 1995, Српска академија наука и уметности, Универзитет у Новом Саду и Матица српска, Нови Сад, 1995, стр. 257-262.
- С. Новаковић, *Историја српске књижевности*, II издање, Београд, 1871 [в. стр. 210].
- Д. Обрадовић, *Мезимацъ г. Досивеа Обрадовича. Часть втора Собранія разныхъ нравоучительныхъ Вещей въ пользу и увеселеніе. По подлинному Рукопису Павломъ Соларичемъ изданъ. У Будиму, 1818, Предисловіе издательво...* [у Соларићевом предговору описана Доситејева опроштајна вечера у Трсту; в. књигу II *Сабраних дела Доситеја Обрадовића*, Просвета, Београд, 1961, стр. 589-607, 612].
- М. Павић, *Историја српске књижевности барокног доба (XVII и XVIII век)*, Београд, 1970 [в. стр. 229].
- _____, *Рађање нове српске књижевности*, Српска књижевна задруга, Београд, 1983.
- _____, «Тршћанска песничка школа», у књизи *Историја, сталеж и стил: Језичко памћење и песнички облик II*, Матица српска, Нови Сад, 1985, стр. 105-109.
- _____, «Српска књижевност и просветитељство», «Српска књижевност класицизма», «Српска књижевност предромантизма», у Р. Веселиновић и др., *Историја српског народа, IV књига, II том, Срби у XVIII веку*, Српска књижевна задруга, Београд, 1986, стр. 196-244 [в. стр. 198, 210, 217, 229-232].
- _____, *Историја српске књижевности, IV књига, Предромантизам*, Досије-Научна књига, Београд, 1991 [в. стр. 30-31, 36-37].

- С. Петровић, «Студије о Пачићевом канцонијеру, II», *Зборник Матице српске за књижевност и језик* књ. XXIV, св. 2 [в. стр. 244].
- _____, *Облик и смисао*, Матица српска, Нови Сад, 1991 [в. стр. 82, 359, 404].
- М. Поповић, «Дошенивић, Јован Атанасијев», *Енциклопедија Југославије, III том*, Лексикографски завод ФНРЈ, Загреб, 1958, стр. 64.
- М. Протић (ур.), *Манастир Крупа*, Библиотека «Православље», посебна издања, књ. 1, Српска православна епархија далматинска, Београд, 1968 [на стр. 17 и 59 подаци о игуману Јосифу Дошениу].
- М. Ранковић, *Историја српске естетике*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1998 [в. стр. 13].
- Ж. Ружић, *Српски јамб и народна метрика*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 1975 [в. стр. 16, 17, 36].
- Н. Савковић, «Сонети Јована А. Дошенивића», *Зборник Матице српске за књижевност и језик* књ. XLIII, св. 2-3 (1995), стр. 265-276 (прештампано у књизи *Књижевно наслеђе Српске Крајине*, приредио Д. Иванић, Матица српска, Нови Сад, 1997, стр. 103-114).
- _____, «Јован А. Дошенивић», у књизи *Лексикон Доситеја Обрадовића (Огледна свеска)*, Културно-просветна заједница Војводине, Друштво за проучавање XVIII века, Нови Сад, 1998, стр. 31-36.
- Ј. Скерлић, *Историја нове српске књижевности*, Цвијановић, Београд, 1914 [в. стр. 20 у издању Просвете, Београд, 1967].
- Д.Е. Смит (D.E. Smith), *History of Mathematics, Vol. II, Special Topics of Elementary Mathematics*, Dover, New York, 1953, прво издање 1925 [на стр. 86 су подаци о првим рачуницама у Америци; на стр. 477-494, 573-574 говори о историји тројног и верижног правила].
- П. Соларић, *Гозба - Сабране пјесме*, приредио З. Крстановић, Српско културно друштво «Зора», Београд, 1999 [на стр. 189 прештампана данашњим правописом Дошенивићева песма из «Лиричких пјенија» посвећена Павлу Соларићу; в. још стр. 10, 168].
- В. Стајић, *Српска православна велика гимназија у Новом Саду*, Змај, Нови Сад, 1949 [в. стр. 137].
- Љ. Стојановић, *Живот и рад Вука Стеф. Караџића*, Макарије, Београд, 1924 [в. стр. 26-27, 33, 43].
- _____, *Стари српски записи и натписи*, књ. 5, Српска краљевска академија, Сремски Карловци, 1925 [8948 и 8949 на стр. 267-268 су записи оца Атанасија и Јована Дошенивића на Рајићевом Цветнику - у другом је Дошенивићева песма посвећена Рајићу; 8469 и 8470 на стр. 189-190 су записи Јосифа и Атанасија

Дошенивића на једној књизи набављеној у Венецији 1776. године; в. још запис 9164 на стр. 302-303, који је на једној књизи у госпићкој цркви оставио Стеван Дошен, вероватно брат Јована Дошенивића].

С. Стојановић, *Јастук гроба мог*, Српска књижевна задруга, Београд, 1991 [в. стр. 136].

В. Ђоровић, «Лукијан Мушицки: Студија из српске књижевности», *Летопис Матице српске* год. LXXXVII, књ. 283/4, св. XI/XII (1911), стр. 24-47 [в. стр. 37-38].